

วิเคราะห์อรรถกถาโยคในมหาสิหนาทสูตร

An Analysis of Attakilamathānuyoga in the Mahāsīhanāda Sutta

พระภาณุวัฒน์ จันทวพัฒน์,
พระมหามิตร จิตปญโญ, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสสนวิภาณี (หาญพงษ์),
พันธ์ิwa ทับภูมิ และ นครินทร์ ตามบุญ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Phra Panuwat Candavaḍaḍhano,
Phramaha Mit Thitapanyo, PhramahaNatthabhan Hanpong,
Phanthiwa Thabphume and Nakarin Tambun
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail; Threekingdome28@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษามหาสิหนาทสูตร 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์อรรถกถาโยคที่ปรากฏในมหาสิหนาทสูตรเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า สาเหตุการตรัสอรรถกถาโยคในมหาสิหนาทสูตร มีความเกี่ยวเนื่องจากสุนัขขี้ตะ เจ้าลิจฉวี ปริมาสญาณทัสนะ อันเป็นฝ่ายโลกุตระญาณของพระพุทธเจ้าว่าเป็นความรู้เชิงเหตุผลนิยม เป็นความรู้ทั่วไปที่บุคคลจะพึงคิดนึกและปฏิบัติเองเข้าใจเองได้ แนวทางการปฏิบัติอรรถกถาโยค ได้แก่วัตรในการเศร้าหมอง วัตรในความเป็นผู้รังเกียจ วัตรในความเป็นผู้สงัด วัตรบริโภคอาหารที่สกปรก ทำตนให้ไร้ความรู้สึก ผลอันเกิดจากการปฏิบัติอรรถกถาโยค พบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีท่าที่ต่ออรรถกถาโยค 2 ลักษณะ คือ 1) ท่าที่ปฏิเสธ เพราะข้อปฏิบัติดังกล่าวไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ที่แท้จริงได้ 2) ท่าที่ปรับใช้ ทรงนำข้อปฏิบัติบางประการปรับใช้อย่างเหมาะสมกับการปฏิบัติของพระสงฆ์ คล้อยตามจริตของพระสาวกที่มีความหลากหลาย

คำสำคัญ : อรรถกถาโยค; ทุกรกิจยา; พุทธประวัติ

* วันที่รับบทความ : 1 สิงหาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ 29 พฤษภาคม 2566; วันที่ตอบรับบทความ : 30 พฤษภาคม 2566

Received: August 1, 2022; Revised: May 29, 2023; Accepted: May 30, 2023

Abstracts

this academic article It has two objectives: 1) to study the Mahāsīhanāda Sutta ; 2) to analyze Attakilamathānuyoga in the Mahāsīhanāda Sutta appears. as a documentary study. The results of the analysis revealed that

Attakilamathānuyoga in the Mahāsīhanāda Sutta: it is another reason why the Lord Buddha has said that it is related to Sunakkhatta, Licawī Governor, By Pramāsāññadasana of the Buddha as a rational knowledge is general knowledge that people will be able to think and practice by themselves. The guidelines for Attakilamathānuyoga including misery observance, being loathsome and seclusion, dirty food consumption routine make oneself emotionless as a result of these practices. The Buddha had two attitudes towards the Attakilamathānuyoga: 1) rejection attitude because such practice did not lead to the true cessation of suffering; 2) adapted attitude, he applied some practices appropriately to the practice of the monks in consistency with the diverse characteristic behaviors of the disciples.

Keywords: Attakilamathanuyok; Every Action; History of Buddha

บทนำ

มหาสิหนาทสูตร พระสูตรที่เร้นในพระไตรปิฎก ครั้งหนึ่งพระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ) ได้รจนาหนังสือในชุดจากพระโอษฐ์เรื่อง พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ (พุทธทาสภิกขุ, 2556: 37) ใจความตอนหนึ่งได้กล่าวถึงพระสูตรสำคัญอันเกี่ยวเนื่องด้วยการบำเพ็ญอัตตกิลมณานุโยคของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังทรงออกผนวชค้นหาพระสัจธรรม นำไปสู่การรับรู้นอกขนบที่ชาวไทยคุ้นชินในพุทธประวัติกระแสหลักอย่างปฐมสมโพธิกถา ที่มีทั้งฉบับล้านนา มอญ ลาว ยวน และฉบับที่มีวรรณศิลป์งดงามอย่างฉบับของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสสมเด็จพระสังฆราชไทยพระองค์ที่ 7 แห่งอาณาจักรรัตนโกสินทร์ ในวรรณคดีปฐมสมโพธิกถา

เกิดคำถามขึ้นมาว่า แล้วสิ่งใดที่ขาดหายไปจากการรับรู้พุทธประวัติกระแสหลักที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อันถือเป็นข้อมูลปฐมภูมิ มหาสิหนาทสูตรบ่งชี้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ผ่านการปฏิบัติวัตรของเดียรฉัตร ซึ่งเป็นนักบวชนอกศาสนาในสมัยนั้น วัตรที่ว่านี้เป็นวัตรการทรมานตน หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการว่าอัตตกิลมณานุโยค ตามความที่ปรากฏในธรรมจักกัปปวัตนสูตรตอนหนึ่งว่า “คูกรภิกษุทั้งหลาย ที่สุดสองอย่างนี้อันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือการประกอบตนให้พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นธรรมอันเลว เป็นของชาวบ้านเป็นของปฤชชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ 1 การประกอบความเหน็ดเหนื่อยแก่ตนเป็นความลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ 1” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มหาสิหนาทสูตรเป็นกุญแจไขข้อสงสัยว่า เหตุใดพระองค์ถึงได้ห้ามปรมปญจวัคคีทั้ง 5 มิให้ดำเนินตามหลักทรมานตนด้วยสาเหตุที่ว่า พระพุทธองค์ทรงดำเนินวัตรปฏิบัติเหล่านี้ด้วยความเพียรอันยิ่งยวดแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ที่ว่าไม่ประสบความสำเร็จนั้นก็เพราะเป้าหมายเพียงหนึ่งเดียวที่เจ้าชายสิทธัตถะแสวงหาเพื่อการออกผนวช (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือความหลุดพ้นจากวิภวสงสารยังไม่บรรลุ ตลอดระยะเวลา 6 พรรษา

ที่ทรงบำเพ็ญเพียรเพื่อความรู้แจ้งแห่งมรรคผลนิพพาน วิธีการ หรือมรรคที่พระองค์ทรงใช้เป็นเครื่องมือค้นคว้าหาความหลุดพ้นนั้นยังคงมีความคลุมเครือในการนำเสนอ ท่านพุทธทาสให้ความเห็นหลักอัตถิภาวนิยม ในมหาสิหนาทสูตรไว้ว่า “ทรงตรัสเล่าแก่พระสารีบุตร บาลิมหาสิหนาทสูตร สีนาทวรรค วัตรเหล่านี้ในบาลีไม่แสดงไว้ชัดว่า ทรงทำก่อนหรือหลังการไปสำนัก 2 ดาบส หรือคราวเดียวกับทุกรกิริยา” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ข้อสันนิษฐานดังกล่าวของท่านพุทธทาสนั้นช่วยให้เราพอเห็นทางว่า ในระยะเวลา 6 ปี แห่งการออกผนวชก่อนการตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้ทรงลงมือทดลอง

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงนำมาสู่การวิเคราะห์อัตถิภาวนิยม ในมหาสิหนาทสูตรว่ามีความสอดคล้องกับพุทธประวัติกระแสหลักที่เราท่านคุ้นเคยในมิติของวรรณกรรมปฐมสมโพธิกา และตำราเรียนนักธรรมธรรมศึกษาหรือเปล่าไหม แม้ที่จริงพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญวัตรดังกล่าวนี้เพื่อการใด ความเป็นไปได้ที่จะระบุว่า พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติช่วงไหนและจำเป็นหรือไม่ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องบำเพ็ญทุกกรกิริยา

อัตถิภาวนิยมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

มหาสิหนาทสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยการบันลือสีหนาท สูตรใหญ่ ขึ้นนี้ ตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตรซึ่งกล่าวถึงการบันลือสีหนาทครั้งสำคัญยิ่งของพระผู้มีพระภาค แต่ชื่อที่ตรัสไว้ตอนท้ายของพระสูตรนี้คือ โลมทั้งสนบรยาย แปลว่า ธรรมบรรยายที่ทำให้เกิดชนลูกชูชัน

1. ความเป็นมาของพระสูตร

พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระสารีบุตร ขณะประทับอยู่ ณ ราวป่านอกเมืองด้านทิศตะวันตกของกรุงเวสาลี แคว้นวัชชี โดยทรงปรารภ คำกราบทูลของท่านพระสารีบุตรเรื่องโอรสของเจ้าลิจนวียงค์หนึ่ง ชื่อสุนักขัตตะ กล่าวต่อพระองค์ในที่ชุมนุมซึ่งเป็นที่ให้มีการโจษขานกัน พระเถระได้ยินคำกล่าวนี้นี้ ขณะเที่ยววิณทนาในกรุงเวสาลี เหตุเกิดของพระสูตรนี้ จัดอยู่ในประเภท อัตถุปัตติกะรูปแบบของมหาสิหนาทสูตรเป็นบรรยายโวหารแบบถามเอง – ตอบเอง เช่นเดียวกับ จูฬสิหนาทสูตร

2. ใจความสำคัญของพระสูตร

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า เจ้าสุนักขัตตะผู้เป็นโอรสของเจ้าลิจนวียงค์หนึ่ง ได้กล่าวในที่ชุมนุมในกรุงเวสาลีว่า “สมณโคดมไม่มีญาณที่ประเสริฐ อันสามารถวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ สมณโคดมแสดงธรรมที่ประมุลมา ด้วยความตริที่ไตร่ตรองด้วยการค้นคิด แจ่มแจ้งได้เอง ธรรมที่สมณโคดมแสดง เพื่อประโยชน์แก่บุคคล ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบสำหรับบุคคลผู้ปฏิบัติ ตามธรรมนั้น”

พระพุทธเจ้าตรัสว่าเจ้าสุนักขัตตะเป็นโมฆบุรุษ (คนโง่ คนพาล) เป็นคนมักโกรธกล่าวคำนั้นด้วยความโกรธ โดยคิดจะติเตียน แต่กลับสรรเสริญ พระองค์ว่า “ธรรมที่สมณโคดมแสดงเพื่อประโยชน์แก่บุคคล ย่อมนำไปเพื่อความ สิ้นทุกข์โดยชอบสำหรับบุคคลผู้ปฏิบัติตามธรรมนั้น”

ทรงย้าว่าเจ้าสุนัขขี้ต๊ะไม่รู้ซึ่งถึงพระพุทธคุณ 9 และพระญาณหรือวิชา 3 คืออิทธิวิญาณ ทิพพโสตญาณ และเจโตปริยญาณของพระองค์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ตอนที่ 2 ตรัสว่า พระองค์ทรงมีตถาคตผละ คือกำลังของพระตถาคต 10 ประการ ที่เป็นเหตุให้พระองค์ทรงบัญญัติฐานะที่องอาจบันลือสีหนาท ประกาศพรหมจักรในบริษัททั้งหลายได้ แล้วทรงอธิบายตถาคตผละ 10 ประการ โดยละเอียด และทรงสรุปตอนนี้ว่า “ใครก็ตามที่กล่าวอย่างที่ว่า เจ้าสุนัขขี้ต๊ะกล่าว ถ้าไม่ละวาจาฉันนั้น ไม่ละความคิดฉันนั้น ไม่สละทั้งทัญญูฉันนั้น จะดำรงอยู่ในนรกเหมือน ถูกนำไปฝังไว้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ตอนที่ 3 ตรัสว่า พระองค์ทรงมีเวสาร์ชญาณ 4 ประการ ที่เป็นเหตุให้ พระองค์ทรงบัญญัติฐานะที่องอาจ บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักรในบริษัท ทั้งหลายได้ แล้วทรงอธิบายเวสาร์ชญาณ 4 ประการโดยละเอียด และทรงสรุป ยืนยันไว้เช่นเดียวกับตอนที่ 2

ตอนที่ 4 ตรัสถึงบริษัท 8 จำพวก คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท จาตุมหาราชบริษัท ดาวดึงส์บริษัท มารบริษัท และ พรหมบริษัทว่า พระองค์ทรงเข้าสู่บริษัทเหล่านี้หลายร้อยหลายพันครั้ง โดยไม่ทรง รู้สึกสะทกสะท้าน ทรงรู้สึกองอาจกล้าหาญตลอดเวลา เพราะทรงมีเวสาร์ชญาณ 4 ประการ แล้วทรงสรุปลงอย่าง 2 ตอนข้างต้น

ตอนที่ 5-6 ตรัสถึงกำเนิด 4 ชนิด และคติ 5 ประการ เพื่อทรงยืนยันว่า ทรงมีพระญาณหยั่งรู้เรื่องเหล่านี้โดยแจ่มแจ้งไม่ใช่ประมาทมาด้วยความตรึก แล้วทรง สรุปอย่าง 2 ตอนข้างต้น

ตอนที่ 7 ตรัสว่า พระองค์ทรงบำเพ็ญพรหมจรรย์มีองค์ 4 มาแล้ว คือ (1) ทรงบำเพ็ญตบะ และทรงบำเพ็ญอย่างยอดเยี่ยม (2) ทรงประพฤติวัตรถือสิ่ง เสร้าหมองและทรงประพฤติอย่างยอดเยี่ยม (3) ทรงประพฤติวัตรกีดกันบาป และ ประพฤติอย่างยอดเยี่ยม (4) ทรงประพฤติสังัด และประพฤติอย่างยอดเยี่ยม ทรงอธิบายวิธีบำเพ็ญพรหมจรรย์เหล่านี้โดยละเอียดพิสดาร ทำให้ทราบพุทธประวัติ ตอนนี้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ตอนที่ 8 ทรงเล่าถึงการทดลองบำเพ็ญธรรมตามลัทธิที่มีอยู่ขณะนั้น คือ

1. ลัทธิที่ถือว่า ความบริสุทธิ์มีได้เพราะอาหาร (อาหารสุทธิติ) พระองค์จึงทรงอดพระกระยาหารก็ไม่ทรงได้ญาณอะไร

2. ลัทธิที่ถือว่า ความบริสุทธิ์มีได้เพราะสังสารวัฏ (สังสารสุทธิติ) คือ เวียนว่ายตายเกิดไปเรื่อย ๆ ก็บริสุทธิ์เอง ทรงเล่าว่าพระองค์ทรง ทราบ (หลังจากตรัสรู้) ว่า ลัทธินี้ใช้ไม่ได้ เพราะในภพภูมิต่าง ๆ พระองค์ทรงท่องเที่ยวมาแล้ว ล้วนไม่อาจให้บริสุทธิ์ได้ นอกจาก พรหมโลกชั้นสุทธาวาสซึ่งพระองค์ยังไม่เคยไปอุบัติ เพราะผู้ไปอุบัติ ในขั้นนี้ก็บริสุทธิ์ได้โดยไม่ต้องกลับมาเกิดในมนุษย์โลกอีก

3. ลัทธิที่ถือว่าความบริสุทธิ์มีได้เพราะการเกิด (อุปบัติสุทธิ) ทรงอธิบายเหมือนลัทธิสังสารสุทธิ
4. ลัทธิที่ถือว่า ความบริสุทธิ์มีได้เพราะอวาส (อวาสสุทธิ) ทรงอธิบายไว้เหมือนลัทธิสังสารสุทธิ
5. ลัทธิที่ถือว่า ความบริสุทธิ์มีได้เพราะการบูชาญ (ยัญญุสุทธิ) ทรงอธิบายว่า ทรงเคยบูชาญต่าง ๆ มาแล้วเหมือนกัน

6. ลัทธิที่ถือว่า ความบริสุทธิ์มีได้เพราะการบำเรอไฟ (อัคคิปาจริยสุทธิ) ทรงอธิบายว่า ทรงเคยบำเรอไฟมาแล้วเหมือนกัน

7. ลัทธิที่ถือว่า คนที่อยู่ในปฐมวัยเท่านั้น มีปัญญาเฉลี่ยฉลาด พอล่วงกาลผ่านวัยมีอายุ 80 ปี 90 ปี 100 ปี ปัญญาของเขาก็เสื่อมไป ทรงอธิบายว่า ไม่จริง ทรงยกพระองค์เองซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุ 80 พรรษา เป็นตัวอย่าง

ท่านพระนาคสมาละซึ่งกำลังยืนถวายงานพัดพระผู้มีพระภาคอยู่ตลอดเวลา ที่ทรงแสดงพระสูตรนี้ เมื่อพระองค์ตรัสจบลง ได้กราบทูลว่า ท่านเกิดชนลูกชู้ขึ้นขึ้น ทูลถามว่า ธรรมบรรยายนี้ชื่ออะไร ตรัสตอบว่า ชื่อโสมหังสนบรรยาย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปได้ว่า มหาสัทนาทสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสในช่วงปัจฉิมโพธิกาล วัย 80 พรรษา ประการสุกข์ขัดเจ้าลิจฉวีผู้ทำความเลื่อมใสในนักบวชเปลือย (อเจลกะ) และกล่าวปราชญ์ถามทศนะของพระพุทธเจ้าว่าเกิดจากการตรีกตรองด้วยเหตุผลทางตรรกวิธีเพียงเท่านั้น พระพุทธองค์จึงทรงตรัสกับพระสารีบุตร โดยมีพระนาคสมาละถวายงานพัดอยู่เบื้องพระอุษณงค์ ด้วยการบันลือสัทนาทที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการเปล่งพระวาจาอย่างอาจหาญ เอาความที่เคยทรงทดลองปฏิบัติวัตรเดียรฉัตรมาแล้วทุกอย่าง มีวัตรสี่ประการ เป็นต้น ตามที่นักบวชทั้งหลายเข้าใจกันว่าจะตรัสรู้ได้แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ การคัดค้านข้อปฏิบัติของสมณพราหมณ์ครั้งนั้น จึงเป็นการคัดค้านอย่างมีเหตุผลมีผลว่าพระปัญญาของพระองค์มิได้เกิดจากการตรีกตรองด้วยเหตุผลทางตรรกวิธีเพียงเท่านั้น

วิเคราะห์อรรถกถาญาณุโยคที่ปรากฏมหาสัทนาทสูตร

การวิเคราะห์อรรถกถาญาณุโยคในมหาสัทนาทสูตร ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ 3 ประเด็นหลัก คือ 1) วิเคราะห์สาเหตุการตรัสอรรถกถาญาณุโยค 2) วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติอรรถกถาญาณุโยค และ 3) วิเคราะห์ผลอันเกิดจากการปฏิบัติอรรถกถาญาณุโยค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สาเหตุการตรัสอรรถกถาญาณุโยค

หากพิจารณาตามเนื้อความเบื้องต้นของมหาสัทนาทสูตร จะพบว่าตอนท้ายพระสูตรทรงระบุอายุพรรษาของพระองค์เองว่า ก็บัดนี้ เราชรา แก่ เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยไปโดยลำดับ เรามีอายุ 80 ปี สาวกบริษัท 4 ของเราในธรรมวินัยนี้มีอายุ 100 ปี เป็นอยู่ได้ 100 ปี มีสติ มีคิด มีจิต อันยอดเยี่ยม และมีปัญญาเฉลี่ยฉลาดอย่างยิ่ง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสูตรนี้พระพุทธองค์ตรัสขึ้นในช่วงปัจฉิมโพธิกาล ล่วงเข้า

วัย 80 ทรงปรารถนา คำกราบทูลของท่านพระสารีบุตรเรื่องโอรสของเจ้าลิฉวิองค์หนึ่ง ชื่อสุนัขขัตตะ กล่าวต่อพระองค์ในที่ชุมนุมซึ่งเป็นเหตุให้มีการโจษขานกัน พระเถระได้ยืดอกกล่าวว่า ขณะที่ยาวินชบาตในกรุงเวสาลี เหตุเกิดของพระสูตรนี้ จัดอยู่ในประเภท อุตถูปัตตติกะคือ อาศัยเหตุที่สุนัขขัตตะกุมารปราชญ์พระสัพพัญญุตญาณของพระศาสดาว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นความรู้ทั่วไปที่สามารถคิดค้นและไตร่ตรองด้วยเหตุผลได้ ไม่ได้มีคุณวิเศษอันใด เหตุที่กล่าวเช่นนั้นเพราะสุนัขขัตตะปรารถนาจักเห็นพระบรมศาสดา แสดงปาฏิหาริย์ อิทธิฤทธิ์ และทรงแสดงมูลเหตุแห่งโลกนี้

การที่สุนัขขัตตะปราชญ์พระพุทธเจ้าว่าเป็นเพียงนักตรรกะ ความรู้และคำสอนของพระองค์ล้วนแล้วแต่เกิดจากการตรึกตรองด้วยเหตุผล การตรึกนี้แบ่งได้ 4 ประเภท 1) อนุสสติโก นึกตามที่ได้ฟังเรื่องราวมา 2) ชาติสโสโร นึกโดยระลึกชาติได้ 3) ลาภี นึกเอาแต่ที่นึกได้ 4.) สุหุตตกโก นึกเอาลอยๆ อีกนัยหนึ่งจามมิตแห่งพระอรธกถาจารย์ สุนัขขัตตะเชื่อมั่นว่าพระพุทธองค์เป็นผู้มีโลกียญาณ หาได้มีโลกุตระญาณ ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่กล้าท้วงติงพระพุทธเจ้าต่อหน้ามหาชน เพราะชาวลิฉวิมีพระอริยบุคคลอยู่จำนวนมาก เมื่อจะกล่าวโทษพระพุทธเจ้าจึงปราชญ์ในญาณทัศนะของพระองค์ ต่อมาภายหลังสุนัขขัตตะโอรสเจ้าลิฉวิเกิดความศรัทธาปสาทะในนักบวชอเจลละชื่อโกรักขัตติยะ จึงดำริว่าอเจลละผู้นี้เป็นพระอรหันต์ ทั้งยังคิดต่อไปอีกว่า ‘บุคคลจะบริสุทธิ์ได้ด้วยการประพฤติกุศลกริยา’ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งขจัดความเชื่อนั้น จึงทรงปรารภอรรถกถาญายก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่ทรงบำเพ็ญมา พร้อมทั้งลัทธิปฏิบัติของเดียรฉิยทั้งหลาย

จากการวิเคราะห์สาเหตุการตรัสอรรถกถาญายก พบว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสมหาสิหนาทสูตรเมื่อมีอายุได้ 80 พรรษา จัดเป็นพระสูตรประเภทอุตถูปัตตติกะ กล่าวคือ เป็นพระสูตรที่ตรัสขึ้นตามสถานการณ์ เช่นเดียวกับอัมมจักกัปปวัตตนสูตร และอาทิตตปริยายสูตร สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสอรรถกถาญายก มีความเกี่ยวเนื่องจากสุนัขขัตตะ เจ้าลิฉวิ ปราชญ์ญาณทัศนะ อันเป็นฝ่าโลกุตระญาณของพระพุทธเจ้าว่าเป็นความรู้เชิงเหตุผลนิยม เป็นความรู้ทั่วไปที่บุคคลจะพึงคิดนึกและปฏิบัติเอง รู้เองได้ เป็นความรู้ทางโลกียะทั้งนี้สุนัขขัตตะยังมีความเลื่อมใสในนักบวชเปลือย (อเจลละ) ทั้งหมดนี้จึงเป็นปัจจัยให้พระพุทธเจ้า บันลือสีหนาท ประกาศตถาคตพลญาณ เวสาร์ชญาณ กำหนด 4 และวัตรเดียรฉิย รวมถึงลัทธิทั้งปวงที่ทรงปฏิบัติผ่านมา

2. วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติอรรถกถาญายก

ในประเด็นการวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติอรรถกถาญายก ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์วัตรเดียรฉิยที่ปรากฏในมหาสิหนาทสูตร คือ ตปสสิวัตร (วัตรเพื่อบำเพ็ญ) อุชวัตร (วัตรในการศรัทธาหมอง) เซกขฉิวัตร (วัตรในความเป็นผู้รังเกียจ) ปวิวิตตวัตร (วัตรในความเป็นผู้สงัด) มหาวิกัลป์โกชนวัตร (วัตรบริโภคอาหารที่สกปรก) อุเบกขาวัตร (ทำตนให้ไร้ความรู้สึก) และลัทธิที่ว่าความบริสุทธิ์มีได้เพราะอาหาร ตามพุทธพจน์ เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติ จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติ รวมถึงประเด็นปลีกย่อยบางประการที่แฝงอยู่ในพุทธพจน์นั้น เพื่อความ

ชัดเจนจึงได้นำพระสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่อง รวมทั้งอรรถกถา ตำราวิชาการ และงานวิจัย มาสนับสนุนประเด็นต่างๆให้ชัดเจนขึ้น ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ตปสีลวัตร (วัตรเพื่อมีตบะ) เป็นข้อปฏิบัติเพื่อเพิกกิเลส หรือกรรมเก่า นิยมแพร่หลายในนักบวชนิกนธ์ อเจลกะนักบวชเปลือย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้เคยทดลองปฏิบัติ ปฏิญาณว่าเมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์ แสวงหาความหลุดพ้นทรงประพบัติพรหมจรรย์ในการบำเพ็ญตบะ คือ เราเคยเป็นอเจลก(ประพบัติเปลือยกาย) ไม่มีมารยาท เลียมมือ เขาเชิญให้ไปรับอาหารก็ไม่ไป เขาเชิญให้หยุดรับอาหารก็ไม่หยุด ไม่รับอาหารที่เขาแบ่งไว้ ไม่รับอาหารที่เขาทำเจาะจง ไม่ยินดีอาหารที่เขาเชิญ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์การบำเพ็ญตปสีลวัตร พบว่าใน ประเด็นแรกพบพุทธพจน์ที่กล่าวถึงความเป็นอเจลกะ หรือนักบวชเปลือยเมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์แสวงหาความหลุดพ้น ซึ่งวัตรดังกล่าวเป็นที่นิยมในกลุ่มนิครนธ์ อเจลกะ ปริพาชก นัยหนึ่งเพราะเป็นการทรมานตนเพราะมีทิฐิว่าด้วยกรรมเก่าก็ดี (สัสสตทิฐิ) หรืออเหตุกทิฐิ ของมาคลิโคศล และอภิกิริยวาทะของปุณณะ กัสสปะ อีกนัยหนึ่งพบว่าการประพบัติเปลือยยังเป็นอาชีพลวงโลกที่ผู้คนบางจำพวกประพบัติเพื่อลาภสักการะยังชีพ เช่น กรณีพระพาหิยทารุจีริยะ กรณีนักบวชเปลือยกฬารัมฆกะและกรณีนักบวชเปลือยปาฏิโกบุตร เป็นต้น การบำเพ็ญตบะด้วยการทรมานตนโดยวิธีต่างๆ ถือว่าการบำเพ็ญตบะด้วยการทรมานตนนี้เป็นทางเดียวที่จะปิดกั้นอนุภาคของกรรมใหม่แทรกซึมเข้าไปทำให้ชีวะเสียความบริสุทธิ์ได้อีก ข้อปฏิบัติอันเข้มงวดของนักพรตเช่นดังได้กล่าวมาแล้วหากได้ปฏิบัติให้เต็มที่ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการบำเพ็ญตบะไปด้วยในตัว เรื่องการบำเพ็ญตบะโดยการทรมานตน เพื่อแผดเผาอนุภาคของกรรมเก่าให้หมดไปนี้ปรากฏในจุฬหุคชขันธสูตร

2) ลูขวัตร (วัตรในการเคร้าหมอง) คือ ข้อปฏิบัติที่ว่าด้วยการหมักหมมร่างกาย ให้สกปรก เสร้าหมองด้วยคราบฝุ่นละออง ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทดลองปฏิบัติ ทรงประพบัติพรหมจรรย์ในวัตรเคร้าหมองดังนี้ คือ มลทินคือธุลีที่หมักหมมอยู่ในกาย(ของเรา) นับหลายปีจนเป็นสะเก็ด ตอตะโกที่ตั้งอยู่บนหลายปี มีเปลือกแตกแยกจนเป็นสะเก็ด มลทินคือธุลีที่หมักหมมอยู่ในร่างกายของพระองค์นานนับหลายปีจนเกิดเป็นสะเก็ดโดยมิได้ปรารภจะปิดฝุ่น อันเป็นมลทินนั้นออกจากร่างกายของพระองค์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการสังวรไม่ให้เกิดกรรมใหม่แก่ผู้ปฏิบัติซึ่งยึดตามหลักอหิงสา ความไม่เบียดเบียน ในอเจลกทั้งหลายมีความเชื่อว่าแม้แต่พืชพรรณธัญญาหาร ถ้าธูลีล้วนแต่มีวิญญาณครอง จะรู้สึกได้ก็ต่อเมื่อถูกล้มผัสจากวัตถุภายนอก (ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2535: 239) ผลการวิเคราะห์ลูขวัตร (วัตรในการเคร้าหมอง) พบรายละเอียด 2 ประเด็น วัตรเคร้าหมองเป็นการประพบัติหมักหมมสิ่งปฏิกูลในร่างกาย ผ่านคราบเหงื่อไคล และฝุ่นผงธุลีที่เข้ามาจับต้องร่างกายและเส้นผม นัยหนึ่งเกิดจากแนวคิดไม่บำรุงบำเรอร่างกาย เพื่อนปรนเปรออาการาคะ ความสวยงามของร่างกาย นัยที่สองนักบวชนิกนธ์เชื่อว่าแม้แต่ธุลีก็มีชีวิต การปิดเป่าคาบเหงื่อไคลย่อมนำมาซึ่งกรรมใหม่ไม่รู้จักจบสิ้น ประเด็นที่สองในลูขวัตรนี้ปรากฏพุทธพจน์อ้างถึงว่าพระองค์ทรง

บำเพ็ญวัตรนี้เป็นระยะเวลาหลายปี ซึ่งมีความเป็นไปได้สูงที่พระองค์บำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่เนิ่นนานในระหว่าง 6 พรรษาเพื่อการแสวงหาความพ้นทุกข์

3) เชคุจฉวัตร (วัตรในความเป็นผู้รังเกียจ) คือ วัตรรังเกียจบาป ตามหลักอหิงสา ความไม่เบียดเบียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำปาณาติบาต ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทดลองบำเพ็ญทรงประพฤติวัตรในความประพฤติเกลียดบาป ทรงนั้นมีสติก้าวไปข้างหน้า มีสติถอยกลับ ความเอ็นดูของเราปรากฏเฉพาะ จนกระทั่งในหยดน้ำว่า เราอย่าได้ล้างผลาญสัตว์เล็กๆ ที่อยู่ในที่อันไม่สม่ำเสมอ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ผลการวิเคราะห์เชคุจฉวัตร (วัตรในความเป็นผู้รังเกียจ) พบประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก วัตรในความเป็นผู้รังเกียจ ซึ่งความเป็นผู้รังเกียจในที่นี้ระบุถึง รังเกียจในอกุศล ในบรรดาอกุศลทั้งหลายพวกนิครนถ์ถือว่า กายกรรม มีผลมากที่สุด การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นผู้ปฏิบัติจึงต้องมีความสังวรไม่ให้กรรมใหม่เกิดขึ้นฝ่ายกายทวาร ประเด็นที่สองที่ศณะเรื่องสิ่งมีชีวิต ในวัตรนี้ทรงประกาศว่า แม้หยดน้ำ ธูลิ ก็เป็นสิ่งมีชีวิตใน ศณะของเดียรฉัตร แม้แต่การกินเนื้อสัตว์ที่ตายแล้วก็มีความผิดบาปเพราะมีนิโคทะ (สิ่งมีชีวิตเล็กๆ) อาศัยอยู่จำนวนมาก

4) ปวิวิตตวัตร (วัตรในความเป็นผู้สังัด) คือ ข้อปฏิบัติที่เน้นเสนาสนะความเป็นอยู่อย่างสงัด ถึงที่สุดแม้กระทั่งมิให้ผู้คนที่ทั้งหลายที่จรมารพบเห็น ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทดลองปฏิบัติทรงประพฤติปวิวิตตวัตร พรหมจรรย์ในการประพฤติสงัดของเราดังนี้ คือ อาศัยชายป่าแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เมื่อใดได้พบคนเลี้ยงโค คนเลี้ยง ปศุสัตว์ คนหาหญ้า คนหาพิน หรือคนทำงานในป่าทรงเดินหนีจากป่าหนึ่งไปยังป่าอีกแห่งหนึ่ง จากป่าที่บแห่งหนึ่งไปยังป่าที่บอีกแห่งหนึ่ง จากที่ลุ่มแห่งหนึ่งไปยังที่ลุ่มอีกแห่งหนึ่ง จากที่ดอนแห่งหนึ่งไปยังที่ดอนอีกแห่งหนึ่ง ข้อนั้นเพราะทรงตระหนักว่า ‘คนเหล่านั้นอย่าได้พบเรา และเราก็อย่าได้พบคนเหล่านั้นเลย’ ทรงเปรียบเทียบการปฏิบัติเช่นนี้ กับพฤติกรรมของสัตว์ป่า เมื่อเห็นพวกมนุษย์แล้วก็เตลิดหนีจากป่าแห่งหนึ่งไปยังป่าอีกแห่งหนึ่งจากป่าที่บแห่งหนึ่งไปยังป่าที่บอีกแห่งหนึ่ง จากที่ลุ่มแห่งหนึ่งไปยังที่ลุ่มอีกแห่งหนึ่งจากที่ดอนแห่งหนึ่งไปยังที่ดอนอีกแห่งหนึ่ง(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากการวิเคราะห์ปวิวิตตวัตร (วัตรในความเป็นผู้สังัด) ผู้ปฏิบัติจะต้องปลีกตนออกจากสังคม ชนชน หรือแม้กระทั่งผู้คน มีพฤติกรรมดังเนื้อกวางในป่า เมื่อเห็นผู้คนย่อมนวิ่งไปในป่าโน้นบ้าง ป่านี้อย่าง ในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีพระมหาสาวกองค์สำคัญคือพระมหากัสสปะที่สมาทานธุดงค์วัตร ด้วยอรัญญิกังคะ ถืออยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีพ ในคัมภีร์มหานิทเทศกล่าวว่าการปลีกวิเวกได้ชื่อว่า พอกพูนความยินดีในเนกขัมมะ คือ การละเว้นจากการทำบาป ยินดีในพรตของบรรพชิต หากแต่วัตรในการอยู่ซึ่งมีรูปแบบปฏิบัติที่สุดโต่ง และค่อนข้างไปในทางสืลัพตปราชามาส

5) **มหาวิกัลโชนวัตร** (วัตรบริโภคอาหารที่สกปรก) คือ ข้อปฏิบัติว่าด้วยการบริโภคอาหาร โดยยึดเอาการบริโภคของสกปรกแม้ที่สุดอันได้แก่อุจจาระของตนเอง ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทดลองปฏิบัติทรงประพุดติมหาวิกัลโชนวัตร ทรงคลานเข้าไปในคอกที่ฝูงโคออกไปแล้ว ไม่มีคนเลี้ยงโคอยู่ กินมูลโคของลูกโคตัวอ่อนที่ยังดื่มนม และกินปัสสาวะ อุจจาระของตนเองนั้นแลตลอดเวลาที่ปัสสาวะ และอุจจาระยังไม่สิ้นไป(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ผลการวิเคราะห์มหาวิกัลโชนวัตร (วัตรบริโภคอาหารที่สกปรก) พบว่า นัยแรกการกินอาหารสกปรก เป็นวัตรที่ส่งเสริมความเป็นผู้เรียบง่าย สันโดษของพวกนิครนถ์ ซึ่งจะรับอาหารอย่างไม่มีข้อแม้ ไม่มีการเลือกปฏิบัติในการรับอาหารจากผู้คนมากนัก นัยที่สองพวกเดียรถีย์บางจำพวกเชื่อว่าพีชพรรณธัญญาหารทั้งหลายมีชีวิต รับความรู้สึกได้เมื่อถูกต้องสัมผัส ดังนั้นการกินมูล จึงเป็นการบำเพ็ญอุทเทสวัตรอย่างหนึ่ง เพราะไม่ได้เบียดเบียนพีช สัตว์ มูลของโคเป็นเพียงกากเดนที่ถูกขับถ่ายแล้ว เมื่อกินมูลโคก็กินอุจจาระของตนเองที่เกิดจากการกินมูลโคด้วย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งกรรม

6) **อุเบกขาวัตร** (ทำตนให้ไร้ความรู้สึก) คือ ข้อปฏิบัติฝึกอารมณ์ ให้มีความเพิกเฉยต่อความหวาดหวั่น พรันพริ้ง ของป่าช้า ป่าช้า พื้นที่เจียบสังคังเวง หรือแม้กระทั่งความวางเฉยต่ออาการย้วยภายนอกที่มารกระทบ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทดลองปฏิบัติดังนี้

พระพุทธองค์ปฏิญาณว่าเมื่อครั้งยังเป็นพระโฬิสัตว์ แสวงหาความหลุดพ้นทรงประพุดติอุเบกขาวัตร เข้าอาศัยแนวป่ากล้วยแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ ที่ว่ากล้วยนั้นเพราะเป็นแนวป่าที่น่าสะพรึงกลัว ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งยังมีราคะเข้าไปยังแนวป่านั้นโดยมากย่อมชนพองสยองเกล้า ทรงพักในป่านั้นบริเวณกลางแจ้งตลอดทั้งคืน ในราตรีที่หนาวเหน็บ ซึ่งอยู่ระหว่างเดือน 3 ต่อเดือน 4 เป็นช่วงเวลาที่หิมะตกเห็นปานนั้น (แต่) อยู่ในแนวป่าในเวลากลางวัน ในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน ทรงอยู่ในที่แจ้งในเวลากลางวัน แต่อยู่ในแนวป่าในเวลากลางคืนทรงนอนแอบอิงกระดุกผีในป่าช้า พวกเด็กเลี้ยงโค เข้าใกล้เราแล้ว ถ่มน้ำลายรดบ้างถ่ายปัสสาวะรดบ้าง โปรยฝุ่นลงบ้าง เอาไม้ยอนที่ช่องหูบ้าง แต่พระองค์ก็มิรู้สึกเลยว่า มีอกุศลจิตเกิดขึ้นในเด็กเหล่านั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผลจากการวิเคราะห์อุเบกขาวัตร (ทำตนให้ไร้ความรู้สึก) พบว่า อุเบกขาวัตรนี้เป็นการวางเฉยต่ออารมณ์ภายใน อันได้แก่ความหวาดกลัวต่ออำนาจของป่า ความสัติของป่า ความน่ากลัวของซากศพ การวางเฉยต่ออารมณ์ขุนเคือง และอำนาจแห่งกามราคะ ในพระพุทธศาสนาใช้ความหวาดกลัวเป็นกุศโลบายฝึกจิตปรากฏในไสยาสนิกังคสูตร การถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร คัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวถึงอานิสงส์ว่า ผู้ใดเจริญไสยาสนิกังคยอมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งมรณสติ มีความไม่ประมาท บรรเทาความกำหนัดในกามคุณ ได้เห็นสภาวะอยู่เนื่อง เป็นผู้มากด้วยความสดสังเวช มีภาวะเป็นที่เคารพและน่าสรรเสริญของมนุษย์ หากแต่ไม่มีความสุดโต่งในทางปฏิบัติแบบเดียรถีย์

7) ปฏิบัติตามลัทธิที่ว่าความบริสุทธิ์มีได้เพราะอาหาร ท้ายที่สุดพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการที่เข้มงวดที่สุดในการทรมานตน คือการลดพระกระยาหาร ให้มีปริมาณการบริโภคน้อยลงทุกวัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทรงได้สดับจากสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ความบริสุทธิ์มีได้เพราะอาหาร’ จึงทรงเลือกดำรงชีวิตอยู่ด้วยผลพุทรา พวกเขาศึกษาเกี่ยวกินพุทราผลหนึ่งบ้าง พุทราป่นบ้าง ดื่มน้ำผลพุทราบ้างบริโภคผลพุทราที่แปรรูปเป็นอาหารชนิดต่างๆ บ้าง ทรงกินผลพุทราผลเดียวเท่านั้นเป็นอาหารทำให้มีพระวรกายซูบผอม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผลการวิเคราะห์การอดอาหาร พบว่า นัยแรกรูปแบบการอดอาหารเป็นการบำเพ็ญตบะอย่างอุกฤษของเดียรฉัตร ผู้ปฏิบัติสามารถอดอาหารจนตายได้ สามารถสร้างเงื่อนไขเพื่อการรับอาหารได้ เพื่อให้เกิดความเข้มข้นในหลักปฏิบัติ สามารถเลือกวิธีบริโภคได้รวมถึงการควบคุมรสชาติเพื่อไม่ให้เกิดความเพลิดเพลินในการเสพฉัน นัยที่สอง การอดอาหารนี้มีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์บำเพ็ญทุกรกิริยาในโพธิราชกุมารสูตร โดยมีท่านพุทธทาสภิกขุ นักปราชญ์คนสำคัญตั้งข้อสังเกตว่าวัตรข้อนี้เป็นเหตุการณ์เดียวกัน หากแต่ปรากฏอยู่ต่างพระสูตร ซึ่งเกิดจากเหตุแห่งการแสดงธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกันนั่นเอง

3.3 วิเคราะห์ผลอันเกิดจากการปฏิบัติอัตตกิลมณญโยค

ในการวิเคราะห์ผลอันเกิดจากการปฏิบัติอัตตกิลมณญโยคนี้ ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ 2 ประเด็นหลัก อันได้แก่ ท่าทีของพระพุทธเจ้าเมื่อได้ปฏิบัติอัตตกิลมณญโยคอย่างอุกฤษ อันได้พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการแล้วว่า ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างยิ่งยวด ไม่มีผู้ใดทัดเทียมเสมอได้ อะไรเป็นเหตุให้ทรงละเลิกการบำเพ็ญนี้เสีย ทรงมีท่าทีอย่างไร ท่าทีต่อมาคือการบำเพ็ญวัตรเดียรฉัตรนี้ทรงนำมาปรับใช้กับพุทธบริษัทหรือไม่ ประเด็นต่อมาจะได้วิเคราะห์ประกาศตนบนลือสีนาคของพระพุทธเจ้า มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ท่าทีของพระพุทธเจ้าต่อการบำเพ็ญอัตตกิลมณญโยค

ท่าทีของพระพุทธเจ้า ต่อการปฏิบัติวัตรเดียรฉัตรพบว่า มีทั้งท่าทีปฏิเสธที่เราท่านรับรู้กันตามพุทธประวัติกระแสหลัก และท่าทีประยุกต์ใช้ตามวัตรปฏิบัติบางประการ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ท่าทีปฏิเสธ เพราะข้อปฏิบัติดังกล่าวไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ที่แท้จริงได้ การทรมานตนเกิดจากความเห็นผิดเรื่องกรรม และความหลุดพ้น ประการที่สองทรงปฏิเสธเพราะเป็นข้อปฏิบัติลวงโลก สร้างแรงจูงใจให้ผู้คนนำลากสักการะมาถวายเพื่อผลประโยชน์ของนักบวชเอง โดยที่ผู้รับก็มีได้มีองค์คุณพิเศษตามที่ผู้ถวายคิดนึก 2) ท่าทีปรับใช้ การที่พระพุทธเจ้าทรงปรับใช้วัตรปฏิบัติจากวัตรเดียรฉัตรให้เหมาะสมกับการปฏิบัติของพระสงฆ์ คล้อยตามจริตของพระสาวกที่มีความหลากหลาย จึงถือเป็นกุสโลบายสำคัญที่ทำให้เห็นว่าพระองค์เป็นพระสัพพัญญู เป็นสารัตถิ์ผู้ฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า

2) ประกาศความเป็นสัพพัญญู

มหาสิหนาทสูตร ได้ชื่อว่าเป็นการบันลือสิหนาทครั้งสำคัญยิ่งของพระผู้มีพระภาค กล่าวคือ ทรงเปล่งพระวาจาด้วยท่าที่องอาจดังพญาราชสีห์ ไม่ทรงหวั่นเกรงผู้ใด เพราะทรงมั่นพระทัยในศีล สมาธิ ปัญญาของพระองค์ ทรงรับรองพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์เอง เหตุว่าสุนัขขี้ตดกล่าวปราชญ์พระพุทธรู้ว่า “สมณโคดมไม่มีญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ สมณโคดมแสดงธรรมที่ประมวณมาด้วยความตรึกที่ไตร่ตรองด้วยการค้นคิด แจ่มแจ้งได้เอง” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่าความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธองค์ ไม่ได้เป็นแต่เพียงการตรึกที่ไตร่ตรองด้วยการค้นคิดแล้วทรงประกาศพระศาสนา ทั้งนี้ทรงผ่านการเคี่ยวกรำฝึกฝนอบรมญาณทัสสนะด้วยประสบการณ์ของพระองค์เอง ทั้งวัตรของเดียรฉัตรอันเป็นอรรถกถาญาณุโยค รวมถึงการทดลองบำเพ็ญธรรมตามลัทธิที่มีอยู่ขณะนั้นทั้ง 7 ลัทธิ เมื่อบำเพ็ญแล้วย่างอุกฤษฏ์พบว่าไม่เห็นแก่นสาร พระพุทธรู้ว่าทรงรับรองพระองค์เองว่า เราย่อมเข้าใจประพจน์พรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์ 4 คือเราเป็นผู้บำเพ็ญตบะและเป็นเยี่ยมกว่าผู้บำเพ็ญตบะทั้งหลาย เราประพจน์เศร้าหมองและเป็นเยี่ยมกว่าผู้ประพจน์เศร้าหมองทั้งหลาย เราเป็นผู้เกลียดบาปและเป็นเยี่ยมกว่าผู้เกลียดบาปทั้งหลายเราเป็นผู้สัจและเป็นผู้สัจทั้งหลาย ภายหลังทรงปรารภหลักมัชฌิมาปฏิปทาด้วยความเพียรไม่ระย่อต่ออุปสรรค จึงบรรลุเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า งามในบริษัท 8 ถึงพร้อมด้วยพระญาณอันเป็นเหตุให้ทรงแก้วาทถ้อยคำ คู่กับทศพล หรือ ตถาคตพล 10 เป็นธรรมที่ทำให้พระตถาคต ทรงปฏิญาณฐานะแห่งผู้นำ เปล่งสิหนาทในบริษัททั้งหลาย ยังพรหมจักรให้เป็นไป

สรุป

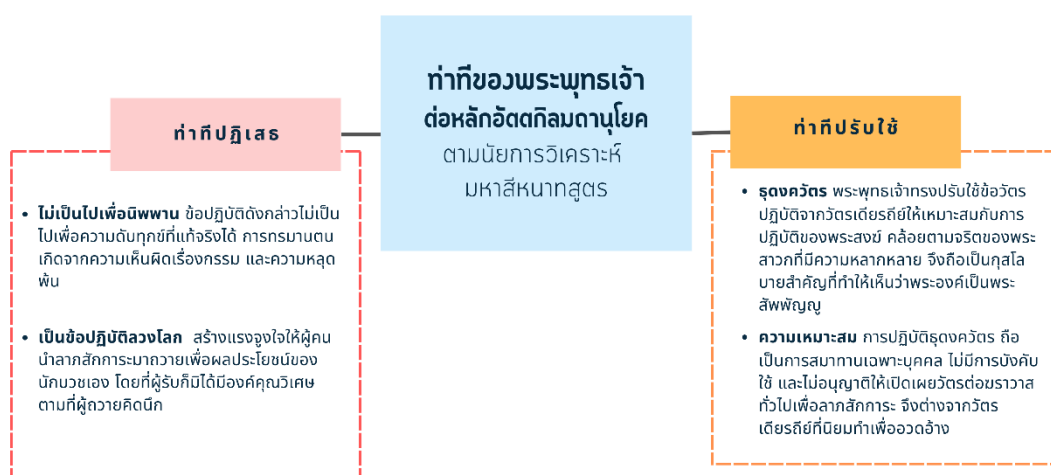
พระพุทธเจ้าทรงตรัสมหาสิหนาทสูตรเมื่อมีอายุได้ 80 พรรษา จัดเป็นพระสูตรประเภทอรรถอุปัติติกะ กล่าวคือ เป็นพระสูตรที่ตรัสขึ้นตามสถานการณ์ เหตุการณ์ เช่นเดียวกับอัมมจักกัปปวัตตนสูตร และอาทิตตปริยายสูตร สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสอรรถกถาญาณุโยค มีความเกี่ยวเนื่องจากสุนัขขี้ตด ปราชญ์ญาณทัสสนะ อันเป็นฝ่าโลกุตระญาณของพระพุทธเจ้าว่าเป็นความรู้เชิงเหตุผลนิยม เป็นความรู้ทั่วไปที่บุคคลจะพึงคิดนึกและปฏิบัติเอง รู้เองได้ เป็นความรู้ทางโลกียะ ทั้งนี้สุนัขขี้ตดยังมีความเลื่อมใสในนักบวชเปลือย (อเจลกะ) ทั้งหมดนี้จึงเป็นปัจจัยให้พระพุทธเจ้า บันลือสิหนาท ประกาศตถาคตพลญาณ เวสัชชญาณ กำหนด 4 และวัตรเดียรฉัตร รวมถึงลัทธิทั้งปวงที่ทรงปฏิบัติผ่านมา

ผลการวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติอรรถกถาญาณุโยค พบว่าใน การบำเพ็ญตบะสี่วัตร ประเด็นแรกพบพุทธพจน์ที่กล่าวถึงความเป็นอเจลกะ หรือนักบวชเปลือยเมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์แสวงหาความหลุดพ้น ซึ่งวัตรดังกล่าวเป็นที่นิยมในกลุ่มนิครนถ์ อเจลกะ ปริพาชก นัยหนึ่งเพราะเป็นการทรมานตนเพราะมีทิฐิว่าด้วยกรรมเก่าก็ดี (สัสสตทิฐิ) หรืออเหตุกทิฐิ ของมาลิกโคศล และอภิชยาของปุณณะ กัสสปะ อีกนัยหนึ่งพบว่าการประพจน์เปลือยยังเป็นอาชีพพลวงโลกที่ผู้คนบางจำพวกประพจน์เพื่อลาภสักการะยังชีพ เช่น

กรณีพระพาหิยทารุจีริยะ กรณีนักบวชเปลือยกฬารัมชณะและกรณีนักบวชเปลือยปาฏิโกบุตร เป็นต้น การบำเพ็ญตบะด้วยการทรมานตนโดยวิธีต่างๆ ถือว่าการบำเพ็ญตบะด้วยการทรมานตนนี้เป็นทางเดียวที่จะปิดกั้นอนุภาคของกรรมใหม่แทรกซึมเข้าไปทำให้ชีวิตเสียความบริสุทธิ์ได้อีก ข้อปฏิบัติอันเข้มงวดของนักพรตเช่นดังได้กล่าวมาแล้วหากได้ปฏิบัติให้เต็มที่ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการบำเพ็ญตบะไปด้วยในตัว เรื่องการบำเพ็ญตบะโดยการทรมานตน เพื่อแผดเผาอนุภาคของกรรมเก่าให้หมดไป ในมหาสิหนาทสูตร ได้ทรงบำเพ็ญลูชัตตร (วัตรในการเศร้าหมอง) เชคุฉนิวัตร (วัตรในความเป็นผู้รังเกียจ) ปวิวิตตวัตร (วัตรในความเป็นผู้สัจ) มหาวิกิฏฐโกชนวัตร (วัตรบริโภคอาหารที่สกปรก) อุเบกขาววัตร (ทำตนให้ไร้ความรู้สึก)

องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผลอันเกิดจากการปฏิบัติอัตถกิลมณานุโยค พบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีท่าที่ต่ออัตถกิลมณานุโยค 2 ลักษณะ คือ 1) ท่าที่ปฏิเสธ เพราะข้อปฏิบัติดังกล่าวไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ที่แท้จริงได้ การทรมานตนเกิดจากความเห็นผิดเรื่องกรรม และความหลุดพ้น ประการที่สองทรงปฏิเสธเพราะเป็นข้อปฏิบัติลวงโลก สร้างแรงจูงใจให้ผู้คนนำลากสักการะมาถวายเพื่อผลประโยชน์ของนักบวชเอง โดยที่ผู้รับก็มีได้มีองค์คุณพิเศษตามที่ผู้ถวายคิดนึก 2) ท่าที่การนำมาปรับใช้ การที่พระพุทธเจ้าทรงปรับใช้ข้อวัตรปฏิบัติจากวัตรเดียรฉัตรให้เหมาะสมกับการปฏิบัติของพระสงฆ์ คล้อยตามจริตของพระสาวกที่มีความหลากหลาย จึงถือเป็นกุสโลบายสำคัญที่ทำให้เห็นว่าพระองค์เป็นพระสัพพัญญู เป็นสารัตถิผู้ฝึกบวชที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า จึงสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ตาม Model ดังต่อไปนี้

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2535). *ปรัชญาอินเดีย*. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พุทธทาสภิกขุ, (2556). *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์*. สำนักพิมพ์อรุณวิทยา.